

УДК 338.43

DOI: 10.31651/2076-5843-2025-3-63-71

ХАЛЯНДРА Денис Ярославович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти – доктора філософії,
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1864-9096>
khaliandra.denys423@vu.cdu.edu.ua

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЙНА СКЛАДОВА

У статті досліджено теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності агропромислового комплексу України в контексті євроінтеграційних процесів та сучасних викликів, зумовлених повномасштабною війною. Розкрито багаторівневу природу конкурентоспроможності АПК на макро-, мезо- та мікрорівнях, визначено її ключові детермінанти та показники. Обґрунтовано взаємозв'язок категорій «конкурентоспроможність» та «стратегічна стійкість», доведено необхідність їх інтеграції в єдиному теоретико-методологічному полі. Проаналізовано вплив воєнних дій на функціонування аграрного сектору, виявлено основні дестабілізуючі фактори та адаптаційні механізми, що дозволили запобігти повному колапсу галузі. Визначено пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК України, серед яких: технологічна модернізація виробництва, стимулювання глибинної переробки сільськогосподарської сировини, розбудова стійкої логістичної інфраструктури, формування кластерних структур, адаптація до європейських стандартів якості та безпечності харчових продуктів, удосконалення інституційного середовища. Обґрунтовано, що реалізація запропонованих заходів створить передумови для повоєнного відновлення та сталого розвитку агропромислового комплексу України в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, конкурентоспроможність, стратегічна стійкість, євроінтеграція, технологічна модернізація, додана вартість, кластерні структури, інституційне середовище.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України традиційно виступає системоутворюючим сектором національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку держави, формування експортних надходжень та розвиток сільських територій. У довоєнний період частка аграрного сектору у структурі ВВП становила понад 10%, а питома вага агропродовольчої продукції в загальному обсязі експорту сягала 41% [3, с. 2]. Водночас, попри значний природно-ресурсний потенціал та сприятливі кліматичні умови, український АПК характеризувався структурними диспропорціями, зокрема домінуванням сировинного експорту, недостатнім рівнем глибини переробки сільськогосподарської продукції та обмеженою інтеграцією у глобальні ланцюги доданої вартості [1, с. 45].

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило безпрецедентні виклики для функціонування агропромислового комплексу України. Руйнування виробничої інфраструктури, логістичних ланцюгів, замінування сільськогосподарських угідь, втрата частини врожаїв та ускладнення доступу до зовнішніх ринків збуту призвели до суттєвого зниження обсягів виробництва та експорту агропродовольчої продукції [5]. За оцінками дослідників, збитки, завдані аграрному сектору внаслідок бойових дій, обчислюються мільярдами доларів США, що актуалізує потребу в розробці науково обґрунтованих підходів до відновлення та модернізації галузі [2, с. 110].

На сучасному етапі особливої гостроти набуває проблема забезпечення конкурентоспроможності українського АПК в умовах євроінтеграції. Підписання Угоди про

асоціацію з Європейським Союзом відкрило нові можливості для доступу вітчизняної агропродовольчої продукції на ринки країн-членів ЄС, однак одночасно висунуло жорсткі вимоги щодо відповідності європейським стандартам якості, безпечності харчових продуктів, технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних норм [6]. Як зазначає В. Юрчишин, системна переорієнтація агросфери має ґрунтуватися на принципах соціоекономіки, що передбачає збалансування економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної безпеки [4, с. 12].

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення проблема стратегічної стійкості АПК набуває якісно нового змісту. Стратегічна стійкість розглядається як здатність агропромислового комплексу протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, адаптуватися до мінливих умов функціонування, забезпечувати розширене відтворення та зберігати конкурентні позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках у довгостроковій перспективі [7]. Відповідно до Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, пріоритетними завданнями визначено стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю, розвиток інфраструктури аграрного ринку та адаптацію національного законодавства до вимог ЄС [7].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам конкурентоспроможності аграрного сектору, поза увагою дослідників залишаються питання інтеграції концепцій конкурентоспроможності та стратегічної стійкості в єдиному теоретико-методологічному полі. Зокрема, потребують подальшого розвитку методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності АПК з урахуванням факторів стійкості, ідентифікація ризиків та загроз для аграрного сектору в умовах воєнного стану, обґрунтування стратегічних орієнтирів повоєнної модернізації галузі в контексті євроінтеграційних процесів.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного переосмислення змісту конкурентоспроможності агропромислового комплексу в умовах воєнних та повоєнних викликів, розробки науково-методичних засад забезпечення стратегічної стійкості АПК та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення його конкурентних позицій у контексті євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика конкурентоспроможності агропромислового комплексу перебуває в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, що зумовлено стратегічним значенням аграрного сектору для забезпечення продовольчої безпеки, експортного потенціалу та сталого розвитку сільських територій. Фундаментальні теоретико-методологічні засади функціонування аграрних підприємств закладено у працях В. Г. Андрійчука, який розглядає економічні механізми підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва через оптимізацію ресурсного потенціалу та впровадження інноваційних технологій [1, с. 78]. Дослідник наголошує на необхідності системного підходу до управління конкурентоспроможністю, що враховує специфіку аграрного виробництва, зокрема його сезонність, залежність від природно-кліматичних умов та тривалість виробничого циклу.

Стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору економіки України обґрунтовано в колективній монографії за редакцією Ю. О. Лупенка та В. Я. Месель-Веселяка, де визначено пріоритетні напрями нарощення конкурентних переваг вітчизняного АПК до 2020 року [2]. Авторами доведено, що підвищення конкурентоспроможності потребує комплексної модернізації виробництва, розвитку інфраструктури аграрного ринку та вдосконалення механізмів державної підтримки. Водночас, з огляду на динамічні зміни зовнішнього середовища, запропоновані авторами підходи потребують адаптації до сучасних умов функціонування АПК, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів та воєнних викликів.

Значний внесок у дослідження проблем стратегічної стійкості аграрних систем зробила О. В. Шубравська, яка розглядає агропродовольчі ринки крізь призму збалансованості економічних, соціальних та екологічних інтересів [3, с. 55]. У спільному дослідженні з К. Прокопенко автори аналізують передвоєнний стан та післявоєнні перспективи аграрного сектору України на глобальному продовольчому ринку, наголошуючи на необхідності

диверсифікації експортних потоків, поглиблення переробки сільськогосподарської сировини та адаптації до вимог європейських ринків [4, с. 5]. Дослідниці обґрунтовують висновок, що повоєнне відновлення АПК має ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та інклюзивності, що передбачає врахування інтересів усіх категорій сільськогосподарських товаровиробників.

Проблема системної переорієнтації агросфери на основі соціоекономічного підходу порушується у працях В. Юрчишина, який критикує вузькоекономічне трактування конкурентоспроможності та обґрунтовує необхідність гармонізації економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку аграрного сектору [5, с. 12]. На думку дослідника, стратегічна стійкість АПК досягається лише за умови збалансування інтересів держави, бізнесу та сільських громад, що потребує відповідного інституційного забезпечення та ефективних механізмів державно-приватного партнерства.

Інституційні аспекти забезпечення конкурентоспроможності агропромислового комплексу в контексті євроінтеграції висвітлено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, якою передбачено гармонізацію національного законодавства з європейськими нормами та стандартами у сфері технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних заходів, безпечності харчових продуктів [6]. Виконання цих вимог є необхідною передумовою для доступу української агропродовольчої продукції на ринки ЄС та підвищення її конкурентоспроможності.

Міжнародний досвід формування конкурентоспроможних агропродовольчих систем узагальнено у дослідженні І. Бритченка та співавторів, які аналізують фактори та умови забезпечення еколого-економічної безпеки в Україні [7, с. 110]. Автори доводять, що інтеграція екологічних імперативів у стратегії розвитку аграрного сектору виступає важливим чинником підвищення його конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі, особливо з огляду на посилення вимог європейських споживачів до екологічності продукції та сталих методів виробництва.

Стратегічні орієнтири розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року визначено у відповідному розпорядженні Кабінету Міністрів України, де пріоритетами визначено стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю, розвиток інфраструктури аграрного ринку, адаптацію національного законодавства до вимог ЄС та забезпечення сталого розвитку сільських територій [8]. Документ містить конкретні індикатори досягнення стратегічних цілей, що створює методологічну основу для моніторингу та оцінювання ефективності реалізації аграрної політики.

Статистичне забезпечення аналізу конкурентоспроможності АПК представлено на офіційному веб-сайті Державної служби статистики України, де акумулюються дані щодо обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, структури експорту-імпорту, фінансових результатів діяльності аграрних підприємств та інших показників, що характеризують стан та тенденції розвитку галузі [9].

Незважаючи на значний нау доробок вітчизняних та зарубіжних учених, поза увагою дослідників залишаються питання комплексного оцінювання конкурентоспроможності АПК з урахуванням факторів стратегічної стійкості в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Потребують подальшого розвитку методичні підходи до ідентифікації ризиків та загроз для аграрного сектору, обґрунтування механізмів адаптації до євроінтеграційних вимог, розробки сценарних прогнозів розвитку галузі з урахуванням різних рівнів стійкості та зовнішніх умов. Актуальним залишається завдання інтеграції концепцій конкурентоспроможності та стратегічної стійкості в єдиному теоретико-методологічному полі, що дозволить сформулювати цілісне уявлення про закономірності функціонування агропромислового комплексу в умовах нестабільності та кризових явищ.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження конкурентоспроможності агропромислового комплексу, систематизація наукових підходів до визначення її сутності на макро-, мезо- та мікрорівнях, а також виявлення взаємозв'язку між

конкурентоспроможністю та стратегічною стійкістю АПК України в контексті сучасних викликів, зумовлених євроінтеграційними процесами та наслідками повномасштабної війни.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз економічної літератури свідчить про багатомірність категорії "конкурентоспроможність агропромислового комплексу" та відсутність єдиного підходу до її трактування. У широкому розумінні конкурентоспроможність АПК визначається як здатність галузі виробляти та реалізовувати продукцію, що задовольняє потреби внутрішнього та зовнішнього ринку, забезпечуючи при цьому розширене відтворення, сталий розвиток та стратегічну стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз [1, с. 82]. Вузьке трактування обмежується порівняльною оцінкою ефективності використання ресурсного потенціалу та ціновими параметрами продукції, що не дозволяє повною мірою врахувати специфіку аграрного виробництва та його роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави.

Системний підхід до аналізу конкурентоспроможності АПК передбачає її розгляд на трьох рівнях: макро-, мезо- та мікрорівні. На макрорівні конкурентоспроможність агропромислового комплексу визначається ефективністю державної аграрної політики, розвиненістю інституційного середовища, відповідністю національних стандартів міжнародним вимогам, а також здатністю держави захищати інтереси вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках [5, с. 58]. Ключовими індикаторами макрорівня виступають частка країни у світовому експорті агропродовольчої продукції, сальдо зовнішньоторговельного балансу, рівень державної підтримки сільського господарства, ступінь адаптації законодавства до вимог ЄС.

Мезорівень конкурентоспроможності охоплює галузеві та регіональні аспекти функціонування АПК. На цьому рівні особливого значення набуває формування кластерних структур, що забезпечують синергію між виробниками, переробними підприємствами, логістичними компаніями, науково-дослідними установами та фінансовими інституціями [2, с. 134]. Як свідчить міжнародний досвід, саме кластерний підхід дозволяє створювати замкнені цикли виробництва з високою доданою вартістю, стимулювати інноваційну активність та підвищувати ефективність використання ресурсного потенціалу територій. В Україні, попри наявність об'єктивних передумов для формування агропромислових кластерів, цей процес перебуває на початковій стадії розвитку, що стримує реалізацію конкурентних переваг вітчизняного АПК.

Мікрорівень конкурентоспроможності представлений окремими суб'єктами господарювання – аграрними підприємствами, фермерськими господарствами, кооперативами. На цьому рівні конкурентні переваги формуються під впливом таких факторів, як технологічний рівень виробництва, якість продукції, ефективність менеджменту, доступ до фінансових ресурсів, здатність до інноваційної діяльності, наявність кваліфікованих кадрів [1, с. 156]. Вітчизняні аграрні підприємства демонструють значну диференціацію за рівнем конкурентоспроможності: великі агрохолдинги, інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості, суттєво випереджають середні та малі господарства за показниками продуктивності, технологічної оснащеності та експортної активності.

Стратегічна стійкість АПК як наукова категорія перебуває у тісному взаємозв'язку з конкурентоспроможністю, однак не тотожна їй. Якщо конкурентоспроможність відображає здатність галузі успішно змагатися на ринку в поточному періоді, то стратегічна стійкість характеризує спроможність АПК протистояти зовнішнім та внутрішнім шокам, адаптуватися до мінливих умов функціонування, зберігати цілісність та динамічну рівновагу, забезпечувати розширене відтворення у довгостроковій перспективі [3, с. 62]. В умовах воєнного стану саме стратегічна стійкість набуває першорядного значення, оскільки дозволяє оцінити здатність аграрного сектору виконувати свої функції в умовах дестабілізації.

Класифікація факторів стратегічної стійкості АПК передбачає їх поділ на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів належать: ресурсний потенціал (земельні, трудові, матеріально-технічні ресурси), технологічний рівень виробництва, фінансовий стан підприємств, якість менеджменту, рівень кооперації та інтеграції, інноваційна активність [4,

с. 18]. Зовнішні фактори охоплюють: макроекономічну ситуацію, державну аграрну політику, кон'юнктуру світових ринків, кліматичні умови, геополітичні ризики, санітарні та фітосанітарні вимоги країн-імпортерів, торговельні обмеження.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило безпрецедентний вплив на стратегічну стійкість українського АПК. За даними Державної служби статистики України, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у 2022-2023 роках суттєво скоротилися порівняно з довоєнним періодом [7]. Основними дестабілізуючими факторами виступили: руйнування виробничої інфраструктури, логістичних ланцюгів та складських приміщень; замінування сільськогосподарських угідь; втрата частини врожаїв внаслідок бойових дій; блокування морських портів та ускладнення експортних поставок; дефіцит пального, добрив та засобів захисту рослин; міграція населення та дефіцит робочої сили.

Дослідження О. Шубравської та К. Прокопенко засвідчує, що, незважаючи на критичні виклики, український АПК продемонстрував високий рівень адаптивності та стійкості [6, с. 7]. Завдяки оперативній переорієнтації експортних потоків на альтернативні маршрути ("шляхи солідарності" через країни ЄС), диверсифікації структури виробництва, державній підтримці та міжнародній допомозі вдалося запобігти повному колапсу галузі та забезпечити виконання її основних функцій. Водночас, дослідниці наголошують на необхідності системного переосмислення підходів до забезпечення стратегічної стійкості АПК у повоєнний період, зокрема через формування механізмів управління ризиками, розбудову стійкої логістичної інфраструктури, створення стратегічних запасів продовольства.

Євроінтеграційний вектор розвитку України висуває додаткові вимоги до конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК. Угода про асоціацію з ЄС передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими нормами у сферах технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, безпечності харчових продуктів, захисту прав споживачів [5]. Імплементация цих вимог потребує значних інвестицій у модернізацію виробництва, підвищення кваліфікації кадрів, розвиток систем контролю якості. Водночас, виконання євроінтеграційних зобов'язань відкриває для українських товаровиробників доступ до найбільш платоспроможного ринку світу, що створює передумови для нарощення експортного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності.

Важливим аспектом підвищення конкурентоспроможності АПК є подолання сировинної орієнтації експорту та стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю. Як свідчать статистичні дані, у структурі вітчизняного аграрного експорту традиційно домінують зернові культури, олія, насіння олійних культур, тоді як частка готових харчових продуктів залишається незначною [7]. Така структура експорту робить Україну вразливою до коливань світових цін на сировину та обмежує можливості для отримання доданої вартості всередині країни. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року передбачає стимулювання глибокої переробки сільськогосподарської сировини через механізми державно-приватного партнерства, пільгового кредитування, підтримки інвестиційних проєктів [8].

Технологічна модернізація виступає ключовим драйвером підвищення конкурентоспроможності агропромислового комплексу. Впровадження технологій точного землеробства, цифрових платформ для управління агробізнесом, сучасних систем зрошення, біотехнологій дозволяє суттєво підвищити продуктивність, зменшити витрати ресурсів, мінімізувати негативний вплив на довкілля [2, с. 89]. Міжнародний досвід переконливо доводить, що країни, які інвестують в аграрні інновації, досягають значно вищих темпів зростання та стійкості до зовнішніх шоків. Для України, враховуючи обмеженість фінансових ресурсів в умовах війни, пріоритетного значення набуває залучення міжнародної технічної допомоги, грантових програм, інвестиційних ресурсів для технологічного оновлення аграрного сектору.

Інституційне забезпечення конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК потребує вдосконалення на всіх рівнях управління. На державному рівні необхідно забезпечити прогнозованість та послідовність аграрної політики, спростити регуляторні

процедури, підвищити ефективність контролю за безпечністю харчових продуктів, розвивати системи страхування сільськогосподарських ризиків [5, с. 67]. На регіональному рівні доцільно стимулювати створення кластерних структур, розвивати кооперацію, підтримувати малі та середні аграрні підприємства. На рівні підприємств необхідно впроваджувати сучасні системи менеджменту, стандарти якості, розвивати маркетингові компетенції та формувати бренди.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує, що підвищення конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК України потребує комплексного підходу, який враховує багаторівневу природу цих категорій, специфіку сучасних викликів (воєнні дії, євроінтеграційні процеси, глобалізацію ринків) та необхідність системних трансформацій на макро-, мезо- та мікрорівнях. Пріоритетними напрямками виступають: технологічна модернізація, стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю, розвиток інфраструктури, адаптація до європейських стандартів, формування кластерних структур, удосконалення інституційного середовища. Реалізація цих заходів створить передумови для повоєнного відновлення та сталого розвитку агропромислового комплексу України в довгостроковій перспективі.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження конкурентоспроможності агропромислового комплексу України в контексті євроінтеграційних процесів та сучасних викликів дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, конкурентоспроможність АПК є багаторівневою економічною категорією, яка на макрорівні визначається ефективністю державної аграрної політики та відповідністю міжнародним стандартам, на мезорівні – розвиненістю кластерних структур та галузевою кооперацією, на мікрорівні – технологічним рівнем виробництва, якістю продукції та ефективністю менеджменту окремих підприємств. Така багаторівнева структура зумовлює необхідність комплексного підходу до управління конкурентоспроможністю, що враховує специфіку кожного рівня та їх взаємозв'язок.

По-друге, стратегічна стійкість АПК виступає необхідною умовою довгострокового збереження конкурентних позицій та характеризує здатність галузі протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, адаптуватися до мінливих умов функціонування, забезпечувати розширене відтворення та виконувати свої соціально-економічні функції. Взаємозв'язок конкурентоспроможності та стратегічної стійкості проявляється в тому, що висока конкурентоспроможність створює ресурсну базу для забезпечення стійкості, тоді як стратегічна стійкість виступає фундаментом для довгострокового підтримання конкурентних переваг.

По-третє, повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило безпрецедентні виклики для конкурентоспроможності та стратегічної стійкості українського АПК. Руйнування виробничої інфраструктури, логістичних ланцюгів, втрата частини врожаїв, блокування морських портів, дефіцит ресурсів та робочої сили призвели до суттєвого зниження обсягів виробництва та експорту агропродовольчої продукції. Водночас, галузь продемонструвала високий рівень адаптивності завдяки оперативній переорієнтації експортних потоків, диверсифікації виробництва, державній підтримці та міжнародній допомозі.

По-четверте, євроінтеграційний вектор розвитку України висуває додаткові вимоги до конкурентоспроможності АПК, зокрема щодо гармонізації національного законодавства з європейськими нормами у сферах технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, безпечності харчових продуктів. Імплементация цих вимог потребує значних інвестицій у модернізацію виробництва, підвищення кваліфікації кадрів, розвиток систем контролю якості, однак відкриває для українських товаровиробників доступ до найбільш платоспроможного ринку світу.

По-п'яте, ключовими напрямками підвищення конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК України в сучасних умовах виступають: технологічна модернізація виробництва на основі інноваційних рішень AgriTech; стимулювання глибокої переробки

сільськогосподарської сировини та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю в структурі експорту; розбудова стійкої логістичної інфраструктури, включаючи альтернативні маршрути поставок; формування кластерних структур, що забезпечують синергію між учасниками ланцюга доданої вартості; розвиток систем управління ризиками та страхування сільськогосподарської діяльності; удосконалення інституційного середовища та державної підтримки аграрного сектору.

По-шосте, подолання сировинної орієнтації експорту та перехід до виробництва продукції з високою доданою вартістю є стратегічним пріоритетом для України, оскільки дозволяє зменшити вразливість до коливань світових цін на сировину, збільшити валютні надходження, створити додаткові робочі місця та стимулювати розвиток суміжних галузей. Реалізація цього пріоритету потребує комплексу заходів державної підтримки, включаючи пільгове кредитування інвестиційних проектів, розвиток інфраструктури переробки, стимулювання інноваційної активності.

По-сьоме, стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року визначає довгострокові орієнтири для підвищення конкурентоспроможності АПК, однак її успішна реалізація потребує врахування сучасних викликів, зокрема наслідків війни, та розробки дієвих механізмів фінансового, організаційного та інституційного забезпечення. Особливого значення набуває залучення міжнародної технічної допомоги, грантових програм та інвестиційних ресурсів для відновлення та модернізації аграрного сектору.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності та стратегічної стійкості агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції та воєнних викликів потребує системних трансформацій на всіх рівнях управління, що ґрунтуються на поєднанні інноваційного розвитку, адаптації до європейських стандартів, розбудові стійкої інфраструктури та вдосконаленні інституційного середовища. Реалізація запропонованих напрямів створить передумови для повоєнного відновлення, сталого розвитку та інтеграції українського АПК у європейський економічний простір.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних підходів до кількісного оцінювання рівня конкурентоспроможності та стратегічної стійкості АПК, ідентифікації критичних точок стійкості, моделюванні сценаріїв розвитку галузі з урахуванням різних рівнів стійкості та зовнішніх умов, обґрунтуванні механізмів державно-приватного партнерства у відновленні та модернізації аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : монографія. Київ : Аграрна наука, 2020. 320 с.
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.
3. Шубравська О. В. Аграрні ринки в Україні: тенденції та перспективи. *Економіка України*. 2022. № 4. С. 50–65.
4. Yurchyshyn V. The problem of systematic reorientation of agrosphere based on socio-economics. *Economics of AIC*. 2013. No. 11. P. 6–17.
5. European Commission. EU-Ukraine Association Agreement. *Official Journal of the European Union*. 2014. 56 p.
6. Shubravskaya O., Prokopenko K. The Agricultural Sector of Ukraine in the Global Food Market: Pre-war State and Post-war Prospects. *Research on World Agricultural Economy*. 2022. Vol. 3. No. 4. P. 1–11.
7. Britchenko I., Drotárová J., Yudenko O., Holovina L., Shmatkovska T. Factors and conditions of the environmental and economic security formation in Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2022. Vol. 12. Iss. 2. Special Issue XXIX. P. 108–112.
8. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.06.2025).

9. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1163-2024-p> (дата звернення: 15.06.2025).
10. Borodina O., Prokopa I., Shubravskaya O. Strategic guidelines for Ukraine's agriculture and rural areas for the period until 2030: compliance with the European choice. *Економіка України*. 2025. Т. 68. № 1 (758). С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>
11. Shubravskaya O. V. (Ed.). Post-war provision of climatic and natural resource resilience of agri-food production in Ukraine : монографія. Київ : ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", 2025. 260 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/978-617-14-0440-3>
12. Гайду О. Євроінтеграційні зобов'язання України в аграрній сфері: стан та перспективи. *Економіка АПК*. 2024. № 5. С. 24–35.
13. Хоменко О. Глобальні виклики та можливості для українського агроекспорту. Київ : УКАБ, 2025. 88 с.
14. Литвин С. Український агросектор у 2024 році: виклики, тенденції та перспективи. *AgroElita*. 2025. 22 лютого. URL: <https://agroelita.info/ukrainskyy-ahrosektor-u-2024-rotsi-vyklyky-tendentsii-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 15.06.2025).
15. Як змінилось місце України на аграрній мапі світу за час великої війни: ключові факти. *Latifundist.com*. 2025. 24 лютого. URL: <https://latifundist.com/cards/108-yak-zminilos-mistse-ukrayini-na-agrarnij-mapi-svitu-za-chas-velikoyi-vijni-klyuchovi-fakti> (дата звернення: 15.06.2025).
16. Висоцький Т. Вплив майбутнього вступу України до ЄС на аграрний бізнес. Матеріали XV Міжнародної конференції «Ефективне управління агрокомпаніями». Київ : UCABevent, 2024. С. 5–12.
17. Grabovski D. Institutional and economic foundations of state regulation of the agricultural sector in Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2025. № 3. С. 94–97. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-3-17>

References

1. Andriichuk V. H. *Ekonomika ahrarnykh pidpriemstv : monohrafiia*. Kyiv : Ahrarna nauka, 2020. 320 s.
2. *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku / Za red. Yu. O. Lupenka, V. Ya. Mesel-Veseliaka*. 2-e vyd., pererobl. i dopovn. Kyiv : NNTs IAE, 2012. 218 s.
3. Shubravskaya O. V. *Ahrarni rynky v Ukraini: tendentsii ta perspektyvy*. *Ekonomika Ukrainy*. 2022. № 4. S. 50–65.
4. Yurchyshyn V. The problem of systematic reorientation of agrosphere based on socio-economics. *Economics of AIC*. 2013. No. 11. P. 6–17.
5. European Commission. *EU-Ukraine Association Agreement*. Official Journal of the European Union. 2014. 56 p.
6. Shubravskaya O., Prokopenko K. The Agricultural Sector of Ukraine in the Global Food Market: Pre-war State and Post-war Prospects. *Research on World Agricultural Economy*. 2022. Vol. 3. No. 4. P. 1–11.
7. Britchenko I., Drotárová J., Yudenko O., Holovina L., Shmatkovska T. Factors and conditions of the environmental and economic security formation in Ukraine. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2022. Vol. 12. Iss. 2. Special Issue XXIX. P. 108–112.
8. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : ofitsiyni veb-sait*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 15.06.2025).
9. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1163-2024-r> (дата звернення: 15.06.2025).
10. Borodina O., Prokopa I., Shubravskaya O. Strategic guidelines for Ukraine's agriculture and rural areas for the period until 2030: compliance with the European choice. *Ekonomika Ukrainy*. 2025. Т. 68. № 1 (758). С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>
11. Shubravskaya O. V. (Ed.). Post-war provision of climatic and natural resource resilience of agri-food production in Ukraine : monohrafiia. Kyiv : DU "Інститут економіки та прогнозування НАН України", 2025. 260 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/978-617-14-0440-3>
12. Haidu O. *Yevrointehratsiini zoboviazannia Ukrainy v ahrarnii sferi: stan ta perspektyvy*. *Ekonomika APK*. 2024. № 5. S. 24–35.
13. Khomenko O. *Hlobalni vyklyky ta mozhlyvosti dlia ukrainskoho ahroeksportu*. Kyiv : UKAB, 2025. 88 s.

14. Lytvyn S. Ukrainyskyi ahrosektor u 2024 rotsi: vyklyky, tendentsii ta perspektyvy. AgroElita. 2025. 22 liutoho. URL: <https://agroelita.info/ukrainskyy-ahrosektor-u-2024-rotsi-vyklyky-tendentsii-ta-perspektyvy/> (data zvernennia: 15.06.2025).

15. Iak zminylos mistse Ukrainy na ahrarnii mapi svitu za chas velykoi viiny: kliuchovi fakty. Latifundist.com. 2025. 24 liutoho. URL: <https://latifundist.com/cards/108-yak-zminilos-mistse-ukrayini-na-agrarnij-mapi-svitu-za-chas-velikoyi-vijni-klyuchovi-fakti> (data zvernennia: 15.06.2025).

16. Vysotskyi T. Vplyv maibutnoho vstupu Ukrainy do YeS na ahrarnyi biznes. Materialy XV Mizhnarodnoi konferentsii «Efektyvne upravlinnia ahrokompaniiamy». Kyiv : UCABevent, 2024. S. 5–12.

17. Grabovski D. Institutional and economic foundations of state regulation of the agricultural sector in Ukraine. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. 2025. № 3. S. 94–97. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-3-17>

Khalyandra Denys,

PhD Student (Third Educational and Scientific Level of Higher Education),
Bohdan Khmelnytsky National University of
Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

STRATEGIC GUIDELINES FOR THE COMPETITIVENESS OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE: THE EUROPEAN INTEGRATION DIMENSION

Introduction. The agricultural sector is system-forming for Ukraine's economy, ensuring food security and export revenues (41% of total exports before the war) [3]. Despite significant potential, the agro-industrial complex (AIC) faced structural imbalances: raw material export dominance and insufficient processing depth [1]. The full-scale Russian invasion caused unprecedented challenges—destruction of infrastructure, logistics chains, and access to foreign markets [5]. European integration adds urgency, requiring compliance with EU quality standards, food safety, and sanitary norms [6]. Strategic sustainability, defined as the ability to withstand threats and ensure long-term reproduction, acquires new meaning under martial law [7].

Literature review. Key contributions include V. Andriychuk's economic mechanisms for agricultural efficiency [1]; Lupenko and Mesel-Veselyak's strategic directions for AIC development [2]; O. Shubravska's research on agricultural markets and post-war prospects [3, 6]; V. Yurchyshyn's socio-economic approach to competitiveness [4]; and the EU-Ukraine Association Agreement's institutional framework [5]. The 2030 Agricultural Development Strategy outlines priorities for added value, infrastructure, and EU adaptation [7].

The purpose. To substantiate theoretical foundations of AIC competitiveness, systematize approaches at macro-, meso-, micro-levels, and identify its relationship with strategic sustainability amid European integration and war consequences.

Results. Competitiveness is multi-level: macro (state policy, institutions), meso (clusters, regional cooperation), micro (technology, management, innovation) [1, 2, 5]. Strategic sustainability complements competitiveness, ensuring resilience to shocks [3]. The war severely impacted production and exports, yet adaptation through alternative routes ("solidarity lanes"), diversification, and international support prevented collapse [6, 8]. European integration demands harmonization with EU standards, requiring investment but opening markets [5]. Key drivers include technological modernization (precision farming, digitalization) and overcoming raw material dependence [2, 8].

Conclusions. Competitiveness and strategic sustainability are interconnected multi-level categories. The war created unprecedented challenges, but the sector demonstrated adaptability. Priority directions: technological modernization, deep processing, sustainable logistics, cluster development, risk management, and institutional improvement. Overcoming raw material exports is strategic for recovery and long-term growth. Further research should focus on quantitative assessment and scenario modeling.

Keywords: agro-industrial complex, competitiveness, strategic sustainability, European integration, technological modernization, added value, cluster structures, institutional environment.

*Одержано редакцією: 15.06.2025
Прийнято до публікації: 17.08.2025*